

Kronika

BRACO ROTAR, LIKOVNA GOVORICA

Književnost

Rotarjeva likovna govorica* ni le prvi slovenski tekst o pojavnih oblikah likovnega izražanja, obdelan po semiotični metodi, marveč je tudi ena prvih zaokroženih in konsekventno izpeljanih teoretičnih razprav, ki povsem negira klasična pota umetnostne zgodovine ali umetnostne vede (kot jo je pojmoval Stelè). Tako se srečujemo z neke vrste novo »šolo«, ki skuša artikulirati temeljna izhodišča vede. Ta so bila doslej uokvirjena v aksiomske sponse »zdravega razuma« in interpretacijskih (najpogosteje pa psevdoideoloških) modelov, mešajočih različne nivoje in govorne sisteme.

Cilje raziskovanja, ki jih je avtor nekoliko nejasno formuliral v uvodnih poglavjih, bi lahko nakazali s kratko formulacijo, da pisca zanima predvsem »... proces formuliranja, se pravi vprašanje izbire in distribucije artikuliranih enot v okviru posameznih kontekstov...«. Ob tem avtor zavrača tiste metode, ki »sestopanje« skozi likovne strukture privedejo do filozofije, skratka do interpretativnih oblik, ki pravo zgradbo (in pomene) likovnega sporočila zamegljujejo ali pa jih sploh ne upoštevajo. V svojem razpravljanju ostaja slej ko prej zvest formalistični metodi, ki razlaga lik (likovni sklop) kot povsem avtonomno strukturo, organizem, ki biva na eksaktnih ravneh svoje lastne eksistence.

Avtor je svoje pisanje razdelil v štiri dele (v začetku sta še avtorjevo pojasnilo in uvod), ki jih je poimenoval Tipologija elementarnih struktur, Naturalizem, Stilizacija in Nealuzivne likovne formulacije. V okviru teh širokih

poglavij je preizkusil svojo metodo na temeljnih vprašanih — ali bolje povedano — prvinah »likovnega sveta«. Ker je že uvodoma zagotovil, da ga niso mogle zapeljati »filozofske mistifikacije« in filozofija (ki jo v okviru svojega teksta postavlja kot neznanost v konfrontaciji z znanstvenoteoretičnimi hotenji in rezultati semiotike) in esencialistične metode obravnavanja likovnosti, gre za nedvoumen sistem nove pomenske opredelitve likov (skozi likovne strukture) na različnih nivojih. Skratka, za novo abecedo — ali širše povedano — »nova sintaktična« pravila v razčlenjevanju tistih pojavov, ki se kažejo s posredovanjem likov v najširšem pomenu besede.

Ker gre avtorju predvsem za vzpostavitev platforme in seveda metode, ki naj bi v znanost o likih ali v nekoliko zastarel kompleks umetnostne zgodovine uvedla nov način razstavljanja, je vložil precej truda v terminološke zveze in označbe. Vendar moramo prav o tej ravni Rotarjevega pisanja (ki vnaša poleg drugega tudi nekatere jasnejše oznake znanih semioloških terminov, posebej parnih označb) izreči tudi nekaj kritičnih misli.

Povsem jasno je, da si vsaka nova metoda (ali parcialna »znanost«) hote in nehote ustvarja svoj lastni jezik (v semiološkem in povsem vsakdanjem smislu besede), ki naj bi s preciziranjem terminov preprečil nejasnosti ali dvoumnosti. Po drugi strani pa lahko ugotovimo, da tako zastavljen »jezik« blokira tudi normalno umljivost — posebej takrat, ko namesto uveljavljenih enopomenskih označb srečujemo stare besede z novimi, vendar nerazloženimi pomeni. To nas navaja k misli, da bi morala imeti Rotarjeva razprava priložen tudi daljši terminološki slovar — posebej še zato, ker enotne semiološke terminologije pri nas še nimamo. Saj

lahko ugotovimo, da poudarjanje strokovnjakarskega jezika (izrazoslovja) nehote zavaja avtorja tudi v malomarnost in ohlapnost, v kopičenje tujih izrazov na povsem preprostih mestih, kar nas zavaja v (verjetno zmotno) prepričanje, da se avtor »postavlja«. V tem prepričanju nas potrjujejo tudi hrvaški prevodi temeljnih strukturalističnih in semioloških del (Levy-Strauss, Barthes itd.), ki so jezikovno neprimereno preprostejši in seveda — kar je še pomembnejše — jasnejši in preglednejši. To pa najbrž pomeni, da je mogoča uporaba semiotičnih prijemov tudi v slovenskem jeziku, ne da bi ga zreducirali na nekaj zaimkov in pomožnih glagolov.

Na vsak način pa velja uvodna ugotovitev: Rotarjev tekst je osvežitev in sijajna provokacija, kratka dejanje na področju teorije likovne govorice, ki kaže na resna prizadevanja (in rezultate) mlajše generacije slovenskih umetnostnih zgodovinarjev.

Ivan Sedej

JOŽE SNOJ, BALADE ZA GLAS IN RAGLJE

Teksti v zadnji pesniški zbirki Jožeta Snoja *Balade za glas in raglje* (Obzorja, Maribor 1973, opremil Matjaž Vipotnik, str. 70), izšla je deset let po prvi zbirki *Mlin stooki* 1963, še vedno vztrajajo v absurdnem aktivizmu kot edini možni človekovi dejavnosti. V prvem ciklu nerazločno, nedoločno: zjutraj, opoldne, zvečer je pesnikova bivanjska stiska razpeta v vsakdanje dogajanje: zjutraj, opoldne, zvečer — časovni termini — so samo ponavljajoča se shema, v katero so vključene prvine dneva. Organiziranost pesniškega sporočila v prvem ciklu ne presega spopada med časovno določenostjo in ujetostjo biti in njenim nenehnim samoutemeljevanjem: s poizkusom samozbrisa in nove samoutemeljitve. »Use-

dline« novega jutra »umiva« pesnik iz jutra v jutro, v neskončnost. Dan je samo obred, dnevi ponavljanje istega obreda. Raba istih glagolnikov — odkrivanje, umivanje, uigravanje, uničevanje — stopnjuje v ciklu slogovno izdelanost prvega dela zbirke. (Izmivanje vesti, Nadležni glas, Použivanje vesti, Želodčna slabost in drugi dvomi.)

Drugi cikel — zarotitve za moč in stanovitnost — opušča obredno časovno ujetost. Premik je premik v dejavnost, v vsesplošno akcijo, v akcijo prek vseh ovir, ne glede na njen konec. Statiko prvega cikla razbijejo dinamika, življenjski voluntarizem in vitalizem. Akcija »pride, vstane in vzdigne« sproži nezaustavljivi tok življenja. Obrednost, element statike, zamenja dinamični aktivizem, zato je vez med obema cikloma, zadnja pesem prvega cikla — A vendar — rojstvo resnice, resnica akcije.

Osrednji cikel — balade za glas in raglje — daje zbirki naslov. Cikel balad, naslov že spominja na Kosmačevo *Balado o trobenti in oblaku*, ubeseduje in na novo tehta socialno-zgodovinske, revolucijske, v slovenski povojni literaturi že upodobljene pesniške strukture. Jože Snaj je postavil v središče tretjega cikla vprašanje akcije in ideologije v njuni diahroniji. Razpetost motiva revolucije — od čiste predanosti, zavezanosti revoluciji do smrti, pa do njene vnovične uveljavitve (*Balada o pravici, o mladosti*) — ni več samo ideološki problem, je že problem etičnega očiščenja v revoluciji. Nenehno gre za razpon od revolucijske pristnosti do njene razkroja. Razkroj je že pesnikova intima, je potrditev vzročno-posledičnih zvez revolucija—porevolucija. Balade Jožeta Snoja izničujejo revolucijo kot golo akcijo: revolucija je samo spremljajoči pojav človeka, etičnega bitja. Poizkus za vzpostavitev istosti med pristnostjo revolucije in njenim vidnim razkrojem je blokiran s prebliskom sedanjosti (*Balada o šarhu*), s sanjskim